

Інститут

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

**БЕЛАРУСЬ
НА СКРЪЖАВАННІ СТАГОДДЗЯЎ:
АД КЛАСІКІ ДА СУЧАСНАСЦІ
(да 130-годдзя з дня нараджэння
Янкі Купалы і Якуба Коласа)**

МАТЭРЫЯЛЫ МІЖНАРОДНАЙ НАВУКОВАЙ КАНФЕРЭНЦЫИ

г. Мінск, 1–2 лістапада 2012 г.

Мінск 2012

(Іван Домініковіч Луцевич; 1882–1942). Формально Я. Купала ніколи не принадлежал до однієї партії, але вже з ранніх років добре знати білоруських громадян.

Стихотворення Я. Купали «А хто там ідзе?» [3, с. 85–86], опубліковане в 1908 році, явилося своеобразним посланням білорусів внешньому світу зі своїм багатим народом та зі своїм стремленням бути признаними іншими народами. На питання «А хто там ідзе?» він дав в повному обсязі відповідь – «біларуси». Іменно в цьому слові сконцентрована національно-об'єднавчий ідея, всіх навколо сподівання самосознання білоруського народу на широких просторах від Буга до Вислы до Дніпра. Іменно в цьому об'єднавчому слові заключалася тоді головна ідея національного самоопределювання та державного становлення білоруського народу. Я. Купала придбав приоритет білоруськості, одночасно відкривши та соціальне стремлення білоруського народу – «людзім звацца». Тут національне самоопределювання та освобождення осознані в нерасторжимому єдинстві з соціальним освобожденням. Крім того, Я. Купала представляє в своєму поетичному творчестві мировоприєднання білорусів та Біларусь «у агромістай такої грамадзе», то єсть в общибілоруському єдинстві та спільноті.

В стихотворенні «Маладая Беларусь» згадується прямий привіт білорусам брати свою судьбу в власні руки [3, с. 207]. Соціальні та національні мотиви являлися тією основою, на яку опиралось все творчество Я. Купали. Мечтойого життя було отримання помочі народу, находящемуся під національним та соціальним угнетенням, стати в один ряд з іншими народами, добитися свободи та незалежності. Сформульовані Я. Купалою ідеї національної самобытності білоруського народу, необхідності людської достойності національного та громадського самосознання, знаходить дальнейше розвиток та конкретизацію в діяльності авторів газети «Наша ніва», активних представителів білоруського національного руху братьев І. та А. Луцевичів, І. Буйницького, В. Ластовського та інш.

Література

1. Малиновский, В.И. История белорусской государственности : учеб. пособие для студентов вузов, слушателей системы последипломного образования / В.И. Малиновский. – Минск : Беларусь, 2003. – 199 с.
2. Гісторыя Беларусі : у 6 т. / [редкол.: М. Касцюк (гал. ред.) і інш.]. – Мінск : Экаперспектыва, 1000. – Т. 4 : Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVII – пачатак XIX ст.) / [М. Біч і інш.]. – 519 с.; ін.
3. Купала, Я. Выбраныя творы / Я. Купала. – Мінск : Беларускі кнігаизбор, 2002. – 640 с.

Н.У. Чайка (Мінск)

Типологія сістеми моїнных механізмів, що забезпечують функцыянування конструкцій з еліпсісам дзеяслова

Поганне пра моїнныя механізми, що забезпечують функцыянування конструкцій з еліпсісам дзеяслова, разглядалася розними даследчыкамі з адвареднісці з метадагматичной базай сінтаксічнай школы, да якой яны належалі. Лічылася, што моїнны механізмы здольны: размежаваць з'явы сінтаксічнага нуля і еліпсіса [А.Я. Сядзельнікай, Л.І. Бурак, J. Panenova, K. Kearns, A. Wilhelm, M. Lehman і інш.]; визначыць інварыянтныя сінтаксічныя мадыфікацыі [В. Вардуль, А. Ісаева, Е.М. Шыраеў, В.С. Грыгор'ева, Т.І. Мунгалава W. Müller, A. Cott, S. Dentler і інш.]; кваліфікаваць еліпсіс, редукцыю і збыгкоўнасць як з'яў аднаго парадку [А.У. Грудзева, J. Jose, S. Dentler; W. Lechner, M. McShane, J. Merchant, A. Uniszewska, M. McShane і інш.].

Сістэма моїнных механізмів адлюстроўвае законы і заканамернасці, што рэгулююць функцыянуванне конструкцій з еліпсісам дзеяслова. Кампенсацыя эліпсіса ажыццяўляецца з дапамогай моїнных сродкаў розных узору́н – сінтаксічнага, марфалагічнага, лексічнага, фанетычнага, таксама можа быць абумоўлена логика-семантычнімі фактарамі (імплицічна семантыка). Таму клас моїнных механізмів, што рэгулююць функцыянуванне эліптычных конструкцій, паводле якаснага і колъяснага складу не мае аналагу ў сінтаксічнай сістэме беларускай мовы.

Структурна-сэнсавыя моїнныя механізмы. Структурна-сэнсавыя моїнныя механізмы рэгулююць структурна-сістэмную абумоўленасць функцыянування конструкцій з еліпсісам дзеяслова. Структурны фактары прайўляюцца ў кампенсацыі сэнсу сказа шляхам разгортвання сінтаксічных пазіций, а таксама ва ўзаемадзеянні кампанентаў у структуры звышфраза або адзінства. Сэнсавыя фактары рэалізујуцца ў сэнсавай спалучальнасці або ва угодненні структурных кампанентаў (а гэта залежыць ад характеристу сінта сінчна сувязі). Выражаныя характеристары механізмів структурна-сэнсавага регулявання юзываюцца ў конструкціях з поліфункциональнымі характеристарами залежных сінтаксем, дзе адзінным сродкам маркіроўкі сэнсу выступае структурны кампанент – аднартыльныя звязкі, адасобленыя члены, парынальны зварот, устаўная конструкція і інш. Сунасць структурна-сэнсавага регулявання заключаецца ў вызначэнні кога лексіса, што могуць узгадніцца з залежай сінтаксемай і замяшчаць сінтаксічную позіцию выказніка. Сэнсавае ўзгадненне (у адрозненне ад сэнсавай спалучальнасці або ва угодненні структурных кампанентаў (а гэта залежыць ад характеристу сінта сінчна сувязі) структурнай абумоўленыя і можа ажыццяўляцца на аснове паратаксічнай сінтаксічнай сувязі. *М. ясна дойга – на раку за вёскай і адарвца не можа* (Б. Мікуліч); *П. Упрадыкатыўнай: Над вёскай белая воблачкі, час ад часу спыняючыся* (Янка Брыль), *Галушчанай: Трэба было пахаваць паклажу. І Лялон – у хату да дзеда Саўкі, і не што-нелі ѿдзь, а веянную маё масць* (Г. Далідовіч), інtradуктыўнай: *Ivan Сідаравіч пра ўсё – з і тарэсам (а слухаць ён любіў)* («Белая Русь»). Наяўнасць скрытай предыкатыўнасці ў конструкціях з еліпсісам дзеяслова дазваляе на аснове парынальной сувязі «узвядніцца» магчымае лексічнае напаўненне еліпсаванага дзеяслова: *Воблакі – над зямлёю, нібы белая гускі* (Янка Брыль). Падпарадкоўваецца структурна-сэнсавым механізмам і ўзаемадзеянні кампанентаў (парцэлеванай конструкціі і эліптычнага сказа) у структуры звышфразавага адзінства на аснове далучальна-паратаксічнай і далучальна-паўпредыкатыўнай сувязі.

Функцыянуванне складаных конструкцій з еліпсісам дзеяслова абумоўлена падключэннем якіх і сінтаксічных адносін, на аснове якіх ажыццяўляецца семантычнае ўзгадненне або спалучальнасць. Абавязковай умовай рэалізацыі сэнсавага ўзгаднення выступае сінтаксічны паралелізм, які назіраецца ў складаных сказах розных відаў з адносінамі адначасовасці, паслядоўнасці, неадпаведнасці і інш.: *Жыта – у Хведара-рава гумно, авес і пішаніцу – у Грыбкове, грэчку і проса – да Алёшы Губатага* (І. Мележ) або ў конструкціях з канстантнай маркіроўкай семантыкі: *За невялічкай паласой лесу – паянья, і там жа, побач з ёй, – малады дубоўнік* (І. Стадольнік).

Механізм сэнсавай спалучальнасці рэгулюе функцыянуванне разнавіднасцей поліпредыкатыўных адзінак з сінтаксічным падпарадкованнем, гэта значыць з адносінамі аўтактнімі, аtryбутыўнімі, акалічнасцімі і інш.: *Kali старышня сказаў, што надзел пойдзе пад калес, мы не адразу паверылі, што гэта ён нам* (І. Мележ). Аналагічным чынам рэгулюеца функцыянуванне самастойных сінтаксічных адзінак

у структуры звышфразавага адзінства, заснованае на прычынных, мэтавых, умоўна-
выніковых і іншых адносінах: *А я думаў: прыду з вайны, хату добрую пастаўлю.* Каб
першыя промні – у наши вокны (А. Дудараў). Адрозненне паміж часткамі складанага
сказа і кампанентамі звышфразавага адзінства выяўляюцца ў характеристы аб'ектаў
спалучэння. Пры немагчымасці рэгуляваць функцыянаванне з дапамогай
семантыка-сінтаксічных адносін падключаюцца логіка-семантычныя. Яны,
у адрозненне ад сінтаксічных, падразумываюць віды рэферэнтнай аднесенасці
предыкатаў і аб'ектаў і змену іх лексіка-граматычнага класа і сінтаксічнай функцыі:
Глядзеў на вуліцу і бачыў: па Крымскай праездэскі дзеве фурманкі. Калі пэрэдній –
селянін у зімовай салдаўкай шапты, у суконнай жакеты, нізенькі. Другі – у адной
картоўской карочцы (С. Баранавых). Значыць, базавымі механізмамі рэгулявання іх
функцыянавання будуть выступаць спалучэнне і ўзгадненне адначасова. Спалучэнне
рэалізуецца ў абмежаванні лексем на месца незамешчанай сінтаксічнай пазіцыі
выказніка адносна спосабу *упарта* ў дадзеным выпадку. Механізм узгаднення рэгулье
адсутнасць супяречнасці паміж граматычнай адрознім, але сэнсава тоесным предыкату
кампанентам *несучы* і спосабам *упарта*.

Фармальныя моўныя механізмы рэгулююць фармалізацыю сістэмы семантыч-
ных тыпаў канструкцый з эліпсісам дзеяслова – пабудову мадэлі і структурных схем
у строгай адпаведнасці з тыпам предыката. Фармалізацыя адыгрывае важную ролю
у выяўленні семантычнай тыпалогіі канструкцый з эліпсісам дзеяслова. Тыповы
характар набываюць не сінтаксемы (як лічыць большасць даследчыкаў), а семантычныя
кампаненты і мадэлі. Напрыклад, мадэль *данатар* – *предыкат* – *рэцептент* – *данатыў*
указвае на семантыку актыўнага непераўтвараючага ўздзеяння, *агенс* – *предыкат* –
дырэктыў-фініш – на семантыку руху. Фармалізацыя прадастаўляе зручны спосаб
аналізу і класіфікацыі семантычных тыпаў канструкцый з эліпсісам дзеяслова на ўзроўні
мадэлі без уліку канкрэтнага лексічнага напаўнення. Пабудова структурных схем
дазваляе сістэматызаваць увесел арсенал структурно-сінтаксічных сродкаў, з дапамогай
якіх рэалізуецца тая ці іншая мадэль. Да таго ж фармалізацыя выступае адзінным
магчымым спосабам выяўлення ступені частотнасці і прадуктыўнасці мадэлі.

Сэнсавыя моўныя механізмы. Сэнсавыя моўныя механізмы рэгулююць
замяшчэнне эліпсованага выказніка семантычнай тоесні кампанентам (які і выступае
у якасці паказчыка). Сэнсавыя моўныя механізмы дзейнічаюць выключна на ўзроўні
семантычнай мадэлі канструкції, таму абумоўлены законам семантычнай спалучэн-
насці. Якасны склад мадэлі рэгулюеца выключна тыпам предыката і не дапускае
«чужых» кампанентаў. Зрэдку назіраюцца выпадкі, калі кампанент выкарыстоўваецца
у некалькіх семантычных тыпах (напрыклад, пацэнтны ў канструкціях, семантыкай
перамяшчэння і актыўнага дзеяння, спосаб у канструкціях з семантычнай актыўнага
дзеяння і руху і інш.). Аднак семантычна тоесны кампанент набывае позіцыі харак-
тар, напрыклад, паказчыкам семантыкі руху выступае адзін з лікавых кампанентаў
(дырэктыў-фініш) або, пры яго адсутнасці, – медыятыў: *Я – у вёск, Я – пехатой*.

Сэнсавыя моўныя механізмы рэгулююць функцыянальны дыялазон сінтаксем
у парадыгме эліптичных сінтаксічных мадыфікацый з імпліцытнай семантыкай.
Сутнасць падобнага рэгулявання заключаецца ў здольнасці кампанента набываць
імпліцытную семантыку на аснове логіка-семантычнага ўзаемадзеяння. Сінкрэтычны
характар сінтаксем (калі іх форма і функцыя не супадаюць) значна пашырае
функцыянальны дыялазон базавых канструкцый. Напрыклад, сінтаксема *пасадзіць*

(моркву) можа набываць функцыю інфінітыва: *Маці пайшла павярнуць сена. Я –*
*пасадзіць моркву і тэмпаратыва (імпл.): – Ты – надоўга? – Толькі *пасадзіць* моркву*
і назад, другая з якіх кваліфікуюцца як імпліцытная.

Актуалізацыйныя моўныя механізмы. Актуалізацыйныя моўныя механізмы
рэгулююць эксплікацыю сінтаксічных значэнняў тэмпаральнасці, мадальнасці
і персанальнасці ў канструкцыях з эліпсісам дзеяслова. Предыкатыўныя катэгорыі
кваліфікаваліся як паняцціны (Г.А. Золатава), ацэнчныя (Л.І. Бурак), семантыка-
граматычныя (Г.Р. Рамза). Аднак адсутнасць базавага сродку выражэння названых
значэнняў дае падставы нам кваліфікаваць іх як актуалізацыйныя ў канструкцыях
з эліпсісам дзеяслова. Эксплікацыя значэнняў тэмпаральнасці, мадальнасці і персаналь-
насці абумоўлена сінтаксічнымі (сінаксічны паралелізм і сінтаксічныя адносіны),
структурнымі (найўнасць дэтэрмінанта члена сказа), лексічнымі (лексічны спосаб
выражэння тэмпаральнасці і персанальнасці або атракціўныя інтанцыі) фактарамі.
Адметнасць актуалізацыйных моўных механізмаў заключаецца ў здольнасці іх
выкарыстоўваць рознаў роўнель як моўныя адзінкі ў якасці функцыянальнага
эквіваленту базавому сродку – дзеяслову і аб'яднаць іх у сістэму кампенсаторных
сродкаў на аснове адвароўлення параметраў.

Інтерпрэтацыйныя моўныя механізмы. Інтерпрэтацыйныя моўныя механізмы
рэгулююць іерархічную арганізацыю камунікатыўна значымых кампанентаў спосабам
эліпсовання і сінансічнай пераўтварэнні сінтаксічнай адзінкі. Яны вызначаюць
функцыянальны дыялазон сінтаксем у парадыгме эліптичных сінтаксічных мадыфікацій
з катэгатыўнымі зменамі і сінансічнай пераўтварэнні кампанента. Семан-
тычная функцыя сінтаксемы інтерпрэтуецца ў адпаведнасці з кантекстуальнымі
фактарамі (катэгарыяльныя змены) або трансфармацийнай парадыгмай (сінансічныя
песціўні і змены).

Літаратура

- Бурак, Л.І. Далучэнне ў сучаснай беларускай мове / Л.І. Бурак ; навук. рэд. М.А. Жыдовіч. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1975. – 256 с.
- Вардуль, И.Ф. К вопросу о явлении эллипсиса / И.Ф. Вардуль // Инвариантные синтаксические
значения и структура предложения : докл. на конф. по теорет. проблемам синтаксиса / Акад. наук
СССР, Ин-т языкознания ; отв. ред. Н.Д. Арутюнова. – М., 1969. – С. 59–70.
- Григор'ева, В.М. Устойчивые словосочетания и обороты, наиболее употребительные
в немецкой научной литературе : учеб.-метод. пособие / В.М. Григор'ева ; Каф. иностр. яз. Акад. наук
СССР, Секция нем. яз. ; сост.: В.М. Григор'ева [и др.]. – М. : [б. и.], 1978. – 162 с.
- Грудева, Е.В. Избыточность и эллипсис в русском письменном тексте / Е.В. Грудева. – Череповец : Черепов. гос. ун-т, 2007. – 251 с.
- Исаева, Е. Запрещающие факторы эллипсиса подлежащего во втором компоненте сложносо-
чиненного предложения / Е. Исаева // Сборник научно-методических материалов к лекциям для слуша-
телей ФПК: в помощь преподавателю русского языка как иностранного : в 2 ч. / Ин-т рус. яз. ; редкол.:
Ю.А. Бельчиков [и др.]. – М., 1982. – Ч. 2. – С. 257–270.
- Мунгалова, О.М. Семантико-синтаксические и функциональные особенности номинальных
структур в испанском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / О.М. Мунгалова ; Моск. гос.
ун-т. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 32 с.
- Ширяев, Е.Н. Основы системного описания незамещенных синтаксических позиций / Е.Н. Ширяев // Системный анализ значимых единиц русского языка: синтаксические структуры : межвуз. сб. /
Красноярск. ун-т ; редкол.: В.А. Белошапкова (науч. ред.) [и др.]. – Красноярск, 1984. – С. 11–21.
- Сорт, А. Ellipsen : Untersuchungen zu Elliptizität und elliptischen Sprachgebrauch / A. Sott. –
Saarbrücken : Verl. Dr. Müller, 2008. – 102 S.

9. Dentler, S. Verb und Ellipse im heutigen Deutsch : zum «Fehlen» verbhängiger Bestimmungen in Theorie und Praxis / S. Dentler. – Göteborg : Univ., 1990. – 106 S.
10. Jose, L. Marcher trois heures vs marcher pendant trois heures, peut-on marcher sans ellipse? / L. Jose // Bull. de la Soc. Linguistique de Paris. – 2001. Vol. 96, № 1. – P. 207–226.
11. Keams, K. Epistemic verbs and zero complementizer / K. Keams // English Language a. Linguistics. – 2007. – Vol. 11, № 3. – P. 475–505.
12. Lehman, H.M. Zero subject relative constructions in American and British English / H.M. Lehman // New frontiers of corpus research / ed. P. Peters. – Amsterdam, 2002. – P. 163–177.
13. McShane, M. Verbal ellipsis in Russian, Polish and Czech / M. McShane // Slavic & East Europ. J. – 2000. – Vol. 44, № 2. – P. 195–233.
14. Merchant, J. Fragments and ellipsis / J. Merchant // Linguistics a. Philosophy. – 2004. – Vol. 27, № 6. – P. 661–738.
15. Müller, W. Die real existierenden grammatischen Ellipsen und die Norm: eine Bestandsaufnahme / W. Müller // Sprachwissenschaft. – 1990. – Bd. 15, H. 3/4. – S. 241–366.
16. Pananova, J. Ellipses and zero elements in the structure of the sentence / J. Pananova // Типология. Грамматика. Семантика : [сб. ст.] / Рос. акад. наук ; Ин-т лингвист. исслед. ; ред. Н.А. Козинцева. – СПб., 1998. – С. 67–76.
17. Szkludlarek, E. Kontekstowa elipsa akomodowanych jednostronnie uzupełnien predykatu / E. Szkludlarek // Acta Univ. Lodzianis, Folia Linguistica. – Łódź, 1998. – № 38. – S. 89–96.
18. Uniszewska, A. The nature of linguistic processes determining the applicability of nominalizations applied to strings NP-COP-AP / A. Uniszewska // Glottodidactica. – 2001. – Vol. 29. – P. 139–147.
19. Wilhelm, A. Asyndese, Ellipse und Null: menage a trois? / A. Wilhelm // Beiträge der Europäischen slavistischen Linguistik (POLYSLAV). – München, 1998. – Bd. 1. – S. 187–198.

I.C. Чарняўская (Мінск)

Алпозіі ў лірыцы Таццяны Сівец: ідэйна-сэнсавы і функцыянальны аспект

Аналізуючы мастацкія творы сучаснікаў, можна смела казаць пра прыхільнасць беларускіх аўтараў да свядомага выкарыстання «чужога слова», або інтэртэкстуальнасці. Сёння яна прызнаецца адной з найважнейшых катэгорый мастацкага твора, якая реалізуецца ў яго здолънасці частковая фарміраваніць свой сэнс з дапамогай адсылак да іншых тэкстаў. Па словах беларускага крытыка І. Шаўляковай, мастацкая свядомасць «klassікі-пост», зарыентаваная на інтэртэкстуальнасць як прынцып творчасці і цытатнасць як іманентную ўласцівасць тэкstu, вымагае нейкай гіперграфіраванай дасведчанасці» [2, с. 34]. Сапраўды, стварэнне літаратурнага, культурнага, гісторычнага адыглага ў мастацкім творы патрабуе ад аўтара шырокага кругагледу, чылкоў і трывалых ведаў, высокай ступені паэтычнага майстэрства. Магчыма, менавіта таму асаблівую цікавасць да міжтэкстуалагічнага ўзаемадзеяння дэманстрацый сучаснага пісьменнікі, якія маюць філалагічную адукцыю і, такім чынам, дэльты падкаваныя ў акрэсленых пытаннях.

Прысутнасць міжтэкстуалагічнага ўзаемадзеяння (хоча і ў розных ступенях) заўважна ў творах, бадай, кожнага сучаснага пісьменніка. Не стала выключеннем і лірыка сучаснай беларускай паэтэсы Таццяны Сівец. Цытаты як адзін спосаб выражэння інтэртэкстуальных адносін амаль не сустракаюцца на старонках яе твораў, куды часцей аўтарка звязваеца да міфалагічных і літаратурных алпозій. Яркі прыклад першай – верш «Анты-Пігмаліён». У ім бачым аўтарскую рэпрэзентацию гісторыі кахання цара Кіпра, скульптара Пігмаліёна да створанай ім са слановай косткі прыгожай жанчыны. Згодна з міфам, ён безадказна кахаў статую, адвораў яе падарункамі, апранаў у дарагія

уборы, пакуль аднойчы Афрадыты, узрушаная такім моцным пачуццём і адданасцю, не ажыўіла скульптуру для Пігмаліёна. Зразумела, у творы сучаснай паэтэсы падказкай для чытача служыць сама назва верша, упамінанне ў якой імя героя грэчаскай міфалогіі адразу адсылае да шырокавядомай першакрыніцы. Аднак на гэтым такія празрыстыя алпозіі заканчваюцца: у міжтэкстуавую гульню ўступаюць не канкрэтныя слоўнік маркеры, а непасрэдна сюжэтныя элементы. Галоўная герайня верша ўжо не каханая Пігмаліёна Галатэя, а знакамітая статуя жанчыны з вяслом, месца ж самога скульптара займае нецвярозы «прашу праbabчэння, «мужчына» [1, с. 29]. Міфічная гісторыя адданага кахання становіцца тут асновай для пабудовы сатырычнага твора: «Аблапіў красуню, нібыта скалелы / Гарачую печку... Не трэба далей?! / Як ёй мармуроўя гладзіў калені, / Хацеў бы і вышай, / Але недалэй!» [1, с. 29]. У дысананс з ёй ўступаюць рэаліі сучаснага аўтару жыцця: сама па сабе інтэнімічна Галатэя жанчына з вяслом, парад «галубых», мільшыя, прапановаў, і і... і ватэры і інш. Менавіта дзякуючы такому дысанансу і ствараеца сатырычны эфект, а крыніцай для яго разумення становіцца ўдала завуалираваны намёкі. Сярод адсылаў да здабыткаў старажытнагрэчаскай міфалогіі неаднойчы сустракаюцца алпозіі на легенды пра царства мёртвых. Так, у вершы «У п'янім крыку гор-ве... га...» ўзгадваюцца рака Лета (адна з рэк у падземным царстве Аіда, рака забвенні) і Харон (Згодна з міфамі, перавозіў на сваім чоўне душы памерлых да бароў Аіда праз Стыкс і браў за гэта вызначаную плату – адзін абол): «Я аддала сваі п'ёлі за білет, / Але сыду ранея за той палетак. / Семнаццаць год мяне чакала Лета... / Глыбі, Харон, далей, далей, далей...» [1, с. 48]. У дадзеным прыкладзе інтэртэкстуальная элемент не проста пашырае вобразныя магчымасці верша, а атрымлівае вельмі важную сэнсацыйную ролю: ідею твора, глыбіню думкі, даследаваць і ролю тропаў тут цалкам можна ацаніць толькі пры ўмове ведання пе. паэтычніц, значыць, пасля разгадкі аўтарскага намёку.

Часам ужыванне паэтэсай у лірычным творы імёнаў герояў міфаў падсвядома прыручае дасведчанага чытача да пошуку іншых сэнсаў. Аднак не заўсёды прысутнасць такіх, на першую думку, інтэртэкстуальных маркераў сведчыць пра адсылку да старажытных крыніц. Проблема міжтэкстуалагічнага ўзаемадзеяння звязана з пытаннем і аб ўзаемадносінах паняццяў інтэртэксту і тропа, і аб разглядзе першага як рытарычнай фігуры. Паколькі міжтэкстуальная адносіны і фармальныя элементы, якія звязваюць іх, па сваёй прыродзе і прагулённі вельмі разнастайныя, адназначнага адказу на пытанне, з якім менавіта тропам можа быць супастаўлена інтэртэкстуальнаясць і наколькі такое супастаўленне магчыма, напэўна, не існуе. У некаторых выпадках уласны імёны вядомых персанажаў уваходзяць у склад разнастайных паэтычных тропаў (ці самі ўяўляюць сабой тропы) і з кошт гэтага ўзмацняюць яго гучанне, робяць вобразную палітру верша больш яркай і насычанай. Параўнанні, метафоры, перыфразы на «інтэртэкстуальный» аснове – усё гэта знайшло месца ў творчасці Т. Сівец («Ты прыпадаеш да віна, / Як да зямлі Антэй» [1, с. 4], «Я хрыбы хрызантэмам крышу / І данайскіх дароў не прымаю...» [1, с. 22], «Ты ніколі мяне не кахаў. / (Не ашуквайся, бедны мой Ёрык!)» [1, с. 59]). Разам з тым часам у двух паэтычных радках суседнічаюць «падманны» і сапраўдны інтэртэкстуальный элементы. Напрыклад, слова Цэрбер (у грэчаскай міфалогіі – страшны сабака з некалькімі галовамі, які вартуе ўваход у царства Аіда), які называе сябе лірычнай герайня («Я Цэрбер ля варот твайго цяпла <...> / I я скуголю... <...>» [1, с. 51]), сама па сабе не з'яўляецца алпозій, гэта хутчэй «персаналізаване» парыўнанне. Аднак ужо наступны радок «Не азіраца –

Змест

УСТУПНАЕ СЛОВА.....	3
Абдулкарим Али Махди. Зооморфизмы в русском и арабском языках: структура, функционирование	4
Адамовіч Г.Я. «Курган» Янкі Купалы і «Курганы» пачаткоуцаў: да спецыфікі вобразнай інтэрпрэтацыі паэмы	6
АЗарка В.У. Абзац як прыкмета ідыястылю пісьменніка.....	11
Аксёнаў М.С. Літаратурны канцепт: тэарэтычны аспект даследавання	14
Андраліса Г.Ф. Асаблівасці выкарыстання ўстарэлых слоў у гістарычных творах Вольгі Інатаўай.....	16
Аскірка Т.А. Станаўленне жанравай сістэмы беларускай журнالістыкі (на матэрыяле публіцыстыкі Якуба Коласа).....	19
Базар Н.М. Паэтыка санета ў творчасці Галіны Бабарыкі	21
Балуш Т.В., Іватовіч-Бабіч В.Т. Концепт «белорусы» в белорусском художественном тексте XX в.....	23
Барысенка В.Я. Маастацкае азначэнне ў паэзіі Максіма Багдановіча	28
Бессонова Л.А. Лексические экспликаторы концептов время и пространство в поэзии Янки Купалы	31
Бразгуню А.У. «Аловесць пра Баву» як любоўна-авантурны раман (шляхі ўзаемадзеяння казачнага і рыцарскага эпсу)	34
Васілеўская А.С. Метафора лёсу ў паэзіі Якуба Коласа «Сымон-музыка»	38
Вашило С.М. Вторичные номинации в белорусском и русском языках: на материале прилагательных тяжелый – лёгкий	40
Вашчыліна В.І. Вобраз дарогі ў маастацкай прасторы апавяданняў Якуба Коласа 1920-х г.....	43
Вокш I.Д. Падарункі дзеда Пятро: творы для дзяцей Івана Муравейкі	47
Габрусеvіч В.Ю. «Нашаніўская» публіцыстыка Янкі Купалы: сацыяльна-асветніцкі аспект	50
Ганчарова-Цынкевіч Т.У., Курыленка Г.М. Народна-паэтычныя матывы і вобразы паэзіі Якуба Коласа	51
Гарадніцкі Я.А. Станаўленне індывідуальна-аўтарскай свядомасці ў беларускай літаратуре XIX – пачатку XX ст	54
Гицуцкій А.А. Переключение языкового и культурного кодов в художественных текстах (на материале переводов поэмы Якуба Коласа «Новая земля» на русский язык)	57
Гніломедова О.В. Поворот к антиутопии: Курт Воннегут и Алеся Адамовіч	60
Гоўзіч I.М. Анатоль Вярцінскі і Яўген Вінакураў: ідэйна-маастацкая паралепі	63
Грамадчанка Т.К. «Я ў долю народа свайго ўзіраюся...» (мінулае Беларусь ў асансаванні Янкі Купалам)	67
Гранінкі Е.В. Социальный роман в белорусской литературе и литературе США	70
Грудзінава М.В. Прыёмы карыкатуры ў аповесці Язэпа Драздовіча «Вялікая шляхка»	73
Груцо А.П. Историческая диалектология и предмет ее изучения.....	76
Гурская А.С. Познанне родных глыбінь: гістарычны канспект паэзіі М. Ароцкі	79
Дикун Т.А., Яцушкевіч Л.М. Произведения классиков белорусской литературы на уроках обучения орфографии русского языка в 5 классе	84
Долбік А.М. Грамадская атмасфера канца 1920-х г. у рамане Андрэя Мрыя «Запіскі Самсона Самасуя»	86
Жардзецкая А.У. Паэтыка рамана ў вершах («Новая зямля» Якуба Коласа і «Родныя дзеці» Ніла Глевіча)	87

Жук I.В. Аб эстэтычнай неаднамоўнасці сюжэта паэмы «Сымон-музыка» Якуба Коласа	90
Жыганава А.П. Міфалагема вечнай жаноцкасці ў беларускай паэзіі	96
Запрудскі С.М. Некаторыя аспекты вывучэння моўнага рэдагавання Якубам Коласам сваіх твораў	98
Зарэцкая Н.У. Элітэт у творах Янкі Купалы. І яго ўплыў на індывідуальны стыль пісьменніка	101
Заяц Н.В. Маастацкая рэпрэзэнтация вобраза прарока ў лірыцы Янкі Купалы і Васіля Зуёнка	105
Кавалеўскі А.М. Алфавіт ад «Я» да...	107
Кажамяйн Г.В. Паэма Якуба Коласа «Сымон-музыка» ў разных варыянтах	109
Кавалюк А.С. Літаратурная спадчына Напалеона Орды	113
Калядка С.У. «Лісткі календара» і дзённікі Максіма Танка: з гісторыі іх стварэння і апублікацыі	116
Караткевіч В.І. Фэнтэзі ў дэйцячым чытанні («Некія кі заўгад да п'есы С. Кавалёва «Драўляны рыцар»)	120
Кацошкіна Г.А. Адлюстраванне стана гарадзішча Слуцкага сялянства канца XIX – пачатку XX ст. у п'есе Янкі Купалы «Раскіданае гняздо»	123
Кашпачак Н.У. Духоўныя выдаткі ў бібліяграфічнай цывілізацыі (на матэрыяле вэршаў Людмілы Рублеўскай)	126
Кісялевіч Л.Г. Інтэрпрэтацыя прыказа «Новая зямля» Якуба Коласа: нацыяналістычны фактар	127
Кішкurnа Ю.В. Праблема сваёйсці асобы ў яе гістарычнай абумоўленасці: вобраз Рагнеды ў ліра-эпасе ўсходніх славян	130
Кожемяченко Е.В. Тэма Родыны в поэзии Я. Коласа, Я. Купалы, М. Цветаевой	133
Кульгавіч М.Д. Гісторыі ўзвышшанаага і прыгожага ў паэзіі Максіма Багдановіча	136
Кулгіева М.Л. Художественный текст как отражение языкового сознания писателя	139
Лазаревіч А.С. «Новая драма» Францішка Аляхновіча ў контэксле ёўрапейскай літаратуры	141
Лютоніч Н.П. Жанравая спецыфіка маастацкага твора і адбор моўных сродкаў (з лінгвістычнага аналізу газеты «Курган» Янкі Купалы)	144
Лугоўскі А.І. Сістэма педагогічных ідей у творчай спадчыне Якуба Коласа	146
Лясовіч С.М. Тропы на аснове плюсонімаў у рамане У. Караткевіча «Каласы пад сярпом твайм»	149
Ляшчынская В.А. Эрэпрэзэнтация эмоцый і пачуццяў фразеалагічнымі адзінкамі ў мове твораў Янкі Купалы	152
Макарэвіч А.М. Творы Я. Коласа, В. Быкава, У. Караткевіча ў кантексле падрыхтоўкі да ўроку пазакласнага чытання і развіцця маўлення (сёмы клас, другі блок уроку)	155
Макарэвіч К.Т. Адзнакі медытатыўнасці ў лірыцы Таісы Бондар	158
Максімовіч В.А. Класіка ў сацыякультурнай прасторы сучаснасці	162
Маліноўскі Я.Л. Псіхалагічная культура мовансійства	166
Мельнікава З.П. Рэцепція Максіма Багдановіча ва ўкраінскім літаратуразнаўстве	169
Мельнікава Т.М. Функцыі пейзажу ў дакастрычніцкай лірыцы Янкі Купалы	173
Міхалевіч А.Г., Мордас Н.Р. Нацыянальна-культурная асаблівасці ўжывання парадынальных канструкцый у паэзіі Якуба Коласа «Новая зямля»	174
Мойскі А.Ч. Наватвор як сродак стварэння камічнага эффекту ў паэзіі Рыгора Барадуліна	177
Ненадаўец А.М. «Казкі жыцця» Якуба Коласа: алегарычны паказ реальнасці	179
Несцяровіч В.Б., Борбат Т.І. Паэзія Янкі Купалы для дзяцей	183
Новрузов Р.М. Концепт «любовь» в поэзии Насими	186

Для нататкаў

Петрушкевіч А.М. Янка Купала ў паэтычным свеце заходнебеларускіх аўтараў	190
Пушкарова Н.С. Тэанімічная лексіка ў вершаванай творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа.....	193
Рацько А.Ф. Адлюстраванне зямельнага пытання беларускай паэформенай вёскі ў паэмэ Я. Коласа «Новая зямля».....	196
Рябова Т.Н. Смысловая структура отадъективных субстантивов: на материале русского и белорусского языков	198
Самусенко В.И. Отражения: творчество Янки Купалы на художественном экране.....	201
Саўчанка В.М. Стылістычныя функцыі знаку прыпынку ў літаратурна-мастацкім тэксле	203
Старычонак В.Д. Другасныя найменні чалавека ў творах Янкі Купалы	206
Суднік В.М. «Прадзенца нітачка твяда...» (вобраз Кастуся Каліноўскага ў беларускай паэзіі).....	210
Сухоцкая Т.Ф. Культурны герой у гісторыка-культурным праклесе	214
Сычова С.А. Традыцыі Янкі Купалы ў сучаснай беларускай драматургії	216
Тавгень Н.М. Лексическая репрезентация свободы в философском тексте Н.А. Бердяева	218
Тарасава Т.М. Мастицкая адметнасць літаратурнай казкі Якуба Коласа.....	221
Талкачоў В.І. Янка Купала аб беларусах і Беларусі (з ранняй паэтычнай творчасці)	223
Трафімчык А.С. Неразгаданы твор Якуба Коласа: да праблемы прачытання верша «Полымя»	225
Трус М.В. Плён даследыўцоў росшукаў: нёвядомае інтар'ю Янкі Купалы 1935 г.	227
Трухан Ю.Н. Глаголы физического действия со значением ментальности в русском и белорусском языках	230
Тычко Г.К. Вільня ў творчым лёсе Янкі Купалы	232
Федарцова Т.М. «Туга фарбую іх у свой пажоўклы, горкі колер...» (Сімваліка колераў у адлюстраванні мастицкага свету Максіма Танка)	235
Хмара А.В. Санетарый Янкі Купалы, Максіма Багдановіча і Янкі Сіпакова	239
Хмель А.А. Семантыка образа сонца ў лірыцы Васіля Зунёна	242
Цібкало А.А. Янка Купала и белорусская национальная идея	244
Чайка Н.У. Тыпологія сістэмы моўных механізмаў, што забяспечваюць функцыянуванне канструкцый з эліпсам дзеяслова	246
Чарняўская І.С. Алюзіі ў лірыцы Таццяны Сівец: ідэйна-сэнсавы і функцыянальны аспект	250
Чуханова А.В. Языковые средства репрезентации пространства в поэзии Я. Купалы.....	252
Шаўлякова-Барзенка І.Л. Беларуская літаратурная крытыха 2000-х: «рэпутацыйны крызіс»	255
Шведава З.У. Фразеалагізмы са значэннем 'разумовыя здольнасці чалавека' сярод фразеаў літазмаў Янкі Купалы	258
Шыманская В.Ю. Метафарычнае мадэль «культура і мастацтва → псіхалогія чалавека» ў беларускай і англійскай мовах.....	261